محال است آخرین دهه صفر باشد و هنگام گذر از کوچه های برخوار صدای شیپور و آواز تعزیه ایرانی را نشنوی، اما امسال این ویروس کوچکی که جهان را تسخیر کرده، دستش به آیین سنتی و مذهبی ایرانیان هم رسید و تقریبا تمام مراسم های تعزیه خوانی اصفهان را به تعطیلی کشانده است.

نیم نگاه

میراث جهانی ایران که هنوز نمی شناسیمش!

حجت الاسلام سید محمد مومنی از تاریخ میراث ناملموس تعزیه می گوید

سید امین نریمانی
خبرنگار

محال است آخرین دهه صفر باشد و هنگام گذر از کوچه های برخوار صدای شیپور و آواز تعزیه ایرانی را نشنوی، اما امسال این ویروس کوچکی که جهان را تسخیر کرده، دستش به آیین سنتی و مذهبی ایرانیان هم رسید و تقریبا تمام مراسم های تعزیه خوانی اصفهان را به تعطیلی کشانده است؛ از حسینیه تاریخی حضرت ابوالفضل قودجان در خوانسار تا مراسم های کوچک و بزرگ شهرستان برخوار و خمینی شهر. اما حالا که از دیدن میراث مهمانان بازمانده ایم، پای صحبت های حجت الاسلام سید محمد مؤمنی نشستیم تا از تعزیه بشنویم.

شهر حبیب آباد واقع در شهرستان برخوار یکی از شهرهایی است که در آن تعزیه سابقه‌ای حدودا دویست و پنجاه ساله دارد و نسخ خطی بسیاری از آن جمع‌آوری شده که تاریخ آن ها بعضا به زمان ناصرالدین شاه قاجار می رسد.
امروز به مناسبت ایام شهادت حضرت رسول اکرم(ص)، امام حسن مجتبی(ع) و امام رضا(ع) پای صحبت های استاد، محقق تعزیه و امام جمعه شهر حبیب آباد برخوار، حجت الاسلام و المسلمین سید محمد مؤمنی نشستیم و از تعزیه شنیدیم.

تعریف ساده و دقیق تعزیه

تعریف صحیح و دقیق و کامل یک موضوع در شناخت ماهیت آن و تشخیص افراد و مصادیق واقعی از غیر واقعی و نیز در فاصله‌گذاری آن ماهیت با اغیار بسیار اهمیت دارد بنابراین اگر ما یک تعریف درست و صحیح از تعزیه داشته باشیم می توانیم ماهیت آن را درست بشناسیم و این تعریف، تکلیف خیلی از مشکلات و سؤالات این حوزه را مشخص می کند و در بُعد آسیب شناسی آن موضوع بسیار به ما کمک می کند.
تعریف من از تعزیه یک تعریف مختصر اما کامل است؛ تعزیه یعنی روایت مصائب و ابتلائات اولیای دین به‌ویژه حضرت سیدالشهدا(ع) که به صورت نمایشی با کلام منظوم و آهنگین صورت می پذیرد. در این تعریف ما چندین مطلب را گنجانده ایم.
اولا بنای تعزیه و روح آن روایت وقایع مصیبت بار و ابتلائات اولیای دین به‌ویژه حضرت امام حسین(ع) است.
البته منظور از ابتلا فقط سختی ها نیست؛ بلکه از دید اسلامی و قرآنی راحتی و نعمت و امور شادی آور نیز یک نوع ابتلا و آزمایش است و همان طور که مریضی نوعی ابتلاست، داشتن سلامتی هم نوع دیگر ابتلا به حساب می آید و با این دید تعزیه های شاد هم شامل این تعریف می شوند؛ پس منظور ما معنی قرآنی ابتلاست که خداوند در آیه ۳۵ سوره انبیاء می فرمایند «ونبلوکم بالشر والخیر فتنة» یعنی: ما شما را به شر و خیر و بدی و خوبی بیازماییم و این همان معنای قرآنی ابتلاست.

تعزیه یعنی ابراز عزا

از جهت دیگر، تعزیه به معنی ابراز عزا و تسلای خاطر دادن است. زمانی که تعزیه شکل گرفت، با هدف عزاداری بر حضرت اباعبدالله الحسین(ع) بود و تعزیه های شاد بعدا به این تعزیه ها الحاق شد و البته که غلبه با تعزیه های غمگین است. یعنی تعداد تعزیه های غمگین و محزون از تعزیه های شاد بیشتر است و همینطور تعداد اجرای تعزیه های شاد به شدت کمتر از تعزیه هایی است که ذکر مصیبت آل الله شده است.

عناصر تشکیل دهنده تعزیه

اما آن سه عنصر شکل دهنده تعزیه عبارت است از اولا نمایش، یعنی تعزیه به صورت نمایشی است و دوما از ادبیات شعری و کلام منظوم استفاده کرده، یعنی کلام این نمایش به صورت منظوم است.
عنصر سوم آهنگ و موسیقی است؛ بدین منظور که کلام منظوم نقش های اولیاخوان تعزیه آهنگین است که معماران تعزیه مناسب با حالات متفاوت، مطابق با دستگاه های آوازی ایرانی به صورت بسیار حساب شده آهنگ های خاصی را روی آن گذاشته‌اند و گذشته از آن در فواصل بین مکالمات و اجراها از موزیک استفاده می شود.
بنابراین تعزیه سه هنر را به خدمت خود گرفته و از تلفیق و ترکیب حساب شده آن ها ترکیبی زیبا و نمایشی روح افزا ایجاد شده است و طبق اسناد و مدارک موجود تعزیه ای که امروز ما آن را با این خصوصیات ذکر شده می شناسیم از آغاز دوره قاجار شکل گرفته است.

میراث ناملموس ملی

طبق تعریفی که در یونسکو برای میراث ملموس و ناملموس ارائه شده، تعزیه میراث ناملموس ملی ما محسوب می شود و حتی در یونسکو به نام ایران ثبت شده است.
در ایران انواع و اقسام عزاداری ها را داریم که با فرهنگ ما عجین شده و در روستاهایی اجرا می شود اما تعزیه به طرز گسترده تری در سرتاسر ایران هست.
تعزیه از اساس و ریشه بر بنای فرهنگ ایرانی بنا شده و پیشرفت کرده است. برای مثال هنر نمایش در تعزیه پیش از ورود تئاتر به ایران استفاده شده و این ثابت می کند که هنر نمایش در تعزیه کاملا ملی است نه وارداتی.

تعزیه متعلق به هند و عراق است؟

برخی صحبت ها هست که در کشورهای دیگر هم تعزیه بوده و این نکته نیاز به تحقیق و بررسی دارد؛ اما چیزی که برای ما مشخص است این است که این ذائقه و هنر ایرانی بود که تعزیه را این چنین رشد و پرورش داد و از ذوق و فرهنگ و هنر ملی برایش خرج کرد و ایرانیان خوش ذوق و سلیقه به تعزیه اهمیت دادند تا اینکه به تکامل برسد.
همیشه تعزیه با تحول همراه بوده، اما تحولی که رو به تکامل بوده است. یعنی همواره مثبت بوده تا جایی که تعزیه به اوج خود می رسد. تمام شاعران و خدمت‌گزاران عرصه شبیه خوانی که به این تکامل کمک کرده اند ایرانی اند؛ یعنی ما شخصی را نمی شناسیم که در عراق یا هند به تعزیه شناسی مشهور بوده باشد و به این سیر تکاملی کمک کرده باشد.
اگر هم تعزیه ای در هند و عراق و دیگر کشورهای شیعه نشین خوانده می شده توسط ایرانیان بوده و اگر هم خودشان خوانده اند از ایرانیان الگوبرداری کرده‌اند و از همین حیث ما به ملی بودن آن اعتقاد داریم.

احوالات تعزیه شناسان تعزیه دوست

در ایران اشخاص زیادی به پیشرفت تعزیه کمک کردند که یکی از آن ها مرحوم میرعزاست؛ ایشان علاوه بر شاعری تعزیه، کارگردان شبیه خوانی و تعزیه شناس نیز بوده است. از این حیث ایشان یک شخص کاملی در زمینه تعزیه بوده؛ زیرا علاوه بر داشتن طبع شعر، درک درستی از تعزیه داشته و مجالس تعزیه خوبی هم از ایشان به یادگار مانده است.
همچنین مرحوم رجاء زفره‌ای و پیش از او مرحوم شهاب اصفهانی در این زمینه کار کرده‌اند. مرحوم شهاب اصفهانی به توصیه مرحوم امیر کبیر مجالس تعزیه‌ای را سرود که بدون اشکال باشد، اما مورد استقبال واقع نشد، البته علت فنی داشته. مرحوم شهاب فقط شاعر بوده و از لحاظ ادبی توانسته به خوبی هنرنمایی کند و صنایع ادبی را در اشعار خود به کار ببرد، اما تعزیه شناس نبوده و با فضای تعزیه آشنایی لازم را نداشته و از این رو نتوانسته موفقیت میرعزای کاشانی را کسب کند.

نسخ خطی حبیب آباد

در همین حبیب آباد برخوار مجالس تعزیه ای موجود است که متعلق به زمان آقامحمدخان قاجار بوده و برخی از این مجالس توسط شاعران محلی سروده شده است.
این سیر تکاملی را نمی توان منحصر به همین افراد محدودی که نام بردم خلاصه کرد. همه در این سیر شرکت داشتند و در حد توان به تعزیه خدمت کردند، اما مرحوم میرعزا چون در زمان ناصرالدین شاه در تکیه دولت کار می کرد و آنجا کارگردانی تعزیه را برعهده گرفته بود، بسیار مشهور شد. ایشان به هرجهت در پایتخت بوده اما شاعران دیگری هم بوده اند که اشعار بسیار پخته تری سروده اند؛ ولی به همین علت به شهرت میرعزا نرسیدند. این مجالس در همان زمان ناصرالدین شاه با وجود سختی رفت و آمد و ارتباطات حتی به حبیب آباد هم می رسیده و ما مجالس میرعزا را داریم. در بسیاری از استان های کشور من بسیاری از بیاض های اشعار میرعزا را در نوحه های محلی شنیده‌ام و مشخص است که افرادی اشعار را به بقیه شهرها می رسانده‌اند.

تعزیه در تکیه دولت اصفهان

در همین زمان تعزیه خوانان برخواری در اصفهان تعزیه اجرا می کردند. در تعزیه ای که ظل السلطان به تقلید پدرش، ناصرالدین شاه در تکیه دولت اصفهان برپا می کرده از تعزیه خوانان شهرستان های اطراف استفاده می شد.
مطابق برخی اسناد قدیمی موجود تعزیه خوانان شهرستان های اطراف اصفهان در امامزاده احمد اصفهان به صورت امتحانی تعزیه اجرا می کردند و شخصی که تعزیه شناس بوده از جانب پیشکار ظل السلطان سراج الملک به عنوان معین البکاء تعیین و بر این تعزیه ها نظارت می کرده و از بین تعزیه خوانان افرادی که اجرای بهتری داشتند را برای تعزیه خوانی در تکیه دولت اصفهان انتخاب می کرده است.
البته درباره تعزیه های تکیه دولت اصفهان جای تحقیق بیشتری هست و باید دنبال سند معتبر باشیم.

از میدان کهنه تا میدان نو

آن زمان در اصفهان تعزیه های گذری هم اجرا می شده که در روزهای عاشورا از میدان عتیق شروع می شده و به صورت گذری در بازار بزرگ اصفهان اجرا می شده و در نهایت در میدان امام خمینی(ره) پایان می یافته است.
کسانی بودند در اصفهان که تعزیه های بزرگی در اصفهان می گرفتند، مانند شیخ الاسلام که تعزیه های زیادی در اصفهان می گرفتند و جا دارد که اداره ارشاد اصفهان برای تعزیه اصفهان یک تاریخچه منظم تهیه کند.
واقعا جای کار در این زمینه بسیار است و خوب است که ما سرگذشت این هنر را در اصفهان ثبت و ضبط کنیم.

جذابیت تعزیه

تعزیه به علت داشتن جنبه نمایشی و لباس های خاص خیلی جذب و پذیرش بالایی دارد. شما چند بیت شعر را خیلی راحت تر از چند خط نثر حفظ می کنید و موسیقی و آواز خاص تعزیه هم در این زمینه بی تاثیر نبوده است.

ورود ناآگاهان به عرصه تعزیه

ما در تعزیه هرچه داریم از پیشینیان داریم و نسل فعلی در جهت ارتقا و رشد تعزیه کاری نکرده جز خرابکاری؛ متأسفانه افرادی به عرصه تعزیه وارد شده‌اند که شناخت درستی از تعزیه نداشته‌اند و این باعث شد که سیر تکاملی تعزیه در ایران متوقف شود.
این حرف باعث تاسف است که ما از زمان پهلوی دوم به این طرف هیچ تحول مثبتی در این عرصه ندیده ایم.
البته بودند تعزیه خوان هایی که تحولاتی را در این بازه زمانی هم صورت دادند اما این تحولات تکاملی که نبود هیچ بلکه مخرب هم بود. این تحولات هرسه بعد اصلی تعزیه یعنی نمایش، شعر و موسیقی را مورد هدف قرار داد.

موسیقی پاپ در نمایش سنتی

برخی اشعار سخیف و حرکات نمایشی غیرقابل توجیه در تعزیه وارد کردند و بعد هم موسیقی و آواز تعزیه را تحریف کردند. مثلا موسیقی پاپ را وارد تعزیه کردند. این ها باعث می شود که تعزیه از حالت ملی بودن و سنتی بودنش خارج شود.
ما باید با این تحولات مخالفت کنیم و نگذاریم که افراد ناآگاه و ناآشنا به عرصه تعزیه ورود و دخالت کنند.
کسانی که می خواهند وارد تعزیه بشوند، باید به دنبال اشعاری نو باشند که بتواند پیام سیدالشهدا را بهتر به ما برسانند.
باید علمای تعزیه‌شناس و تعزیه شناسان در تعزیه وارد شوند تا اینکه تعزیه کماکان ملی ماند.
کسانی که در این تحولات دخیل بوده اند، برخی از آن‌ها جزو تعزیه خوانان، تعزیه سرایان و حتی برخی بانیان تعزیه بوده اند. اما کسانی که تعزیه شناس هستند باید جلوی انحرافات تعزیه را بگیرند.

تعزیه خوان ها باید آگاه شوند

علاج این امر آگاه‌سازی قشر تعزیه خوان است. در همین حبیب آباد ما دو همایش شهرستانی و دو همایش استانی در موضوع آسیب شناسی و بایدها و نبایدهای تعزیه برگزار کردیم و بازخوردهای مثبتی هم گرفتیم؛ اما اینکه بگوییم این ها کافی بوده، این طور نیست. این همایش ها نیاز تعزیه هست اما کافی نیست.
اگر از این باب روی تعزیه کار بشود می توانیم تعزیه را بیش از پیش بین المللی کنیم
مسئولان باید برای تعزیه دل بسوزانند و مانعی بشوند برای خرابکاری تعزیه ناشناسان و ناآگاهان این عرصه. تعزیه طبق اطلاعاتی که من دارم در اوج بوده و آن تعزیه های قدیم هرگز در زمان فعلی برگزار نمی شود. نه فقط در اصفهان که در کل کشور!

بدان مقصد عالی نتوانیم رسید!

تعزیه خوانان باید انتقادپذیر باشند تا تعزیه دوباره به اوج برگردد. بهترین راه علاج تعزیه همین است. یعنی وقتی تعزیه خوان شاگردی نکرده هیچ وقت نمی تواند به مقام استادی برسد. هیچ کسی بدون شاگردی به مقام استادی نرسیده و نمی رسد. تعزیه خوانان جوان باید شاگردی کنند و شنوای انتقادات باشند تا تعزیه دوباره به روزهای خوبش برگردد. مجموعه عکس های منتشرشده در ذیل گزارش همگی به همت بزرگان تعزیه شهر حبیب آباد از جمله شخص امام جمعه شهر انجام شده است.

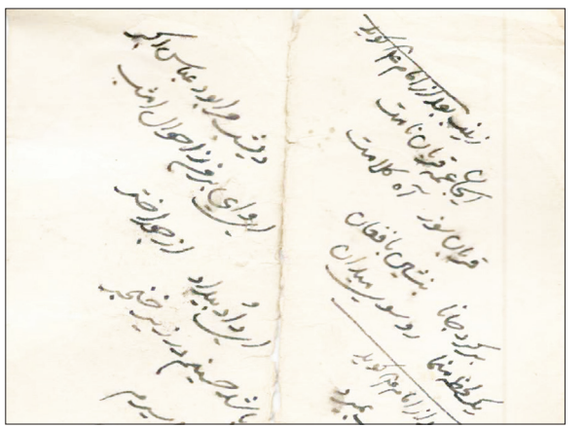

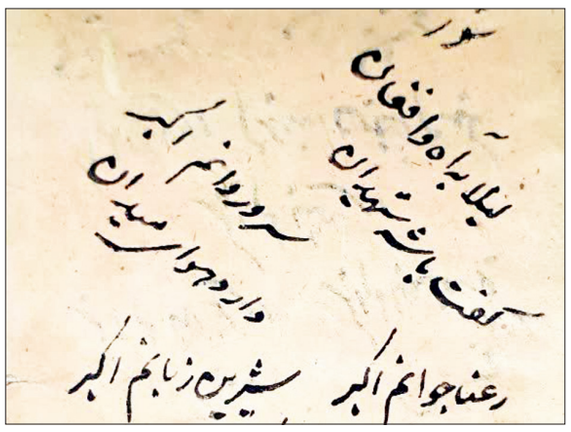

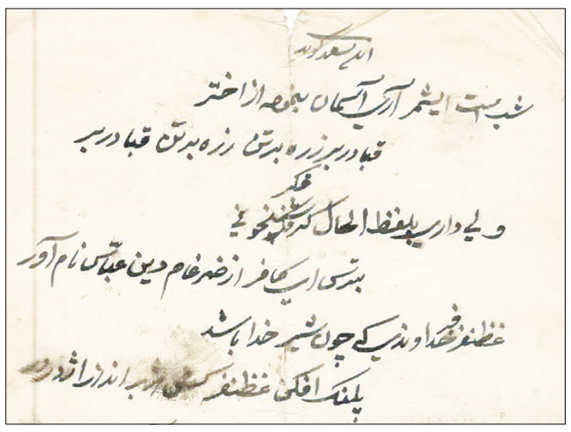

دیدبان میراث

سفر شنیداری به سرزمین کهن

آلبوم «سیلک، نمای شرقی» شامل آثار موسیقی ارکسترال، مجلسی و الکترونیک علی رادمان با همکاری ارکستر معاصر پارس و هنرمندانی چون نادر مشایخی، پانیذ فریوسفی، ستاره بهشتی و یاسمن شاه حسینی منتشر شد.
به گزارش ایسنا، عنوان این آلبوم که از سوی نشر پتریکور منتشر شد، از واژه «سیلک» که نام نخستین تمدن ایران مرکزی در کاشان بوده، گرفته شده است. سیلک قدمتی در حدود بیش از هفت هزار و پانصد سال دارد. این تپه در اصل ویرانه های زیگورات باستانی ایران است.
علی رادمان درباره این آلبوم نوشته است: «تصنیف و گردآوری آثار این آلبوم در طول سال های اخیر، برای من یک سفر متنوع شنیداری بود که ضمن برخورد با تجربه های متفاوت اجرایی، به رویکردهای صوتی مختلفی انجامید.
در این مجموعه، مکاشفه های شخصی در چندصدایی و فرم، در کنار چشم اندازهای میان فرهنگی، شالوده اصلی قطعات را تشکیل می دهد.
از طرفی، در برخی از قطعات، استفاده از عنصر بداهه در کنار تمرکزهای صوتی گسترش یافته، مؤلفه های اصلی به حساب می آیند. پرواضح است که استفاده از عناصری متفاوت، در موسیقی ملی ایران، بر ایجاد این مؤلفه ها تأثیر گذاشته است.
این آلبوم دارای پنج اثر، شامل یک اثر ارکسترال، یک اثر الکترونیک و سه قطعه الکترو آکوستیک است.
آلبوم «سیلک، نمای شرقی» هم زمان در داخل و خارج از ایران منتشر شده و علاقه مندان می توانند در پلتفرم های معتبر در فضای مجازی این اثر را به صورت آنلاین تهیه کنند.

تداوم تعطیلی موزه ها و بناهای تاریخی استان اصفهان

مدیر کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان اصفهان از تداوم تعطیلی آثار تاریخی و جاذبه های گردشگری استان اصفهان تا ابتدای هفته آینده به دلیل ادامه شیوع بیماری کرونا خبرداد.
فریدون اله یاری ۲۳ مهرماه گفت: «متأسفانه با توجه به این که اکثر شهرستان های استان اصفهان در وضعیت قرمز به سر می برند، هم اکنون در اوج مرحله دوم شیوع بیماری کرونا در استان هستیم، مطابق با مصوبات جدید ستاد مبارزه با بیماری کرونا استان، بیش از ۵۰۰ جاذبه تاریخی و گردشگری در اختیار این اداره کل در ۲۴ شهرستان تا روز ۲۷ مهرماه و پایان ایام رحلت رسول اکرم(ص) و ایام شهادت امام حسن مجتبی(ع) تعطیل است. همکاران بناهای تاریخی و جاذبه های گردشگری به صورت روزانه در محل کار خود در سراسر استان حاضر هستند و در صورت تأیید ستاد مبارزه با بیماری کرونا، بناها و جاذبه های گردشگری استان از هفته آینده بازگشایی می شود..»

دیدبان معماری

ارسی خانه ایرانی مسافر ایتالیا

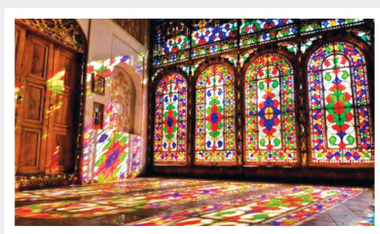

«ارسی خانه» ایران، در نمایشگاه بین المللی «موزه دیزاین» ایتالیا به نمایش درمی آید. به گزارش مهر، مسابقه «آدیزاین»، بزرگ ترین و مطرح ترین جایزه بین المللی طراحی در دنیاست که هر ساله طراحان خلاق کشورهای جهان در رشته های مختلف در این مسابقه که در شهر کوموی ایتالیا برگزار می شود، شرکت و برای کسب جوایز آن رقابت می کنند.
آنچه بر اعتبار این مسابقه نسبت به سایر مسابقه های بین المللی طراحی می افزاید، روند داوری آثار است؛ چرا که این مسابقه در چندین مرحله و با مشارکت بیش از ۱۷۰ کارشناس حرفه‌ای از سراسر جهان، شامل چهره های دانشگاهی، مدیران شرکت های بزرگ، مهندسان و برجستگان رشته های مختلف، برندگان جوایز دوره های گذشته و مدیران برندهای معتبر جهان داوری می شود. پروژه «ساختمان مسکونی ارسی خانه» از ایران، سال ۲۰۱۶ برنده مدال برنز مسابقه «آدیزاین» در بخش معماری، ساختمان و سازه شد و حالا قرار است این ساختمان مسکونی در نمایشگاه بین المللی موزه دیزاین به نمایش درآید.
نمایشگاه بین المللی موزه دیزاین در راستای حمایت و معرفی آثار برجسته حوزه معماری و طراحی جهان، از تاریخ ۱۵ اکتبر تا ۱۵ نوامبر ۲۰۲۰ و به مدت یک ماه در شهر کوموی ایتالیا برگزار می شود و روند برگزاری آن به این صورت است که برندگان دوره های مختلف جایزه جهانی «آدیزاین» بررسی می شوند و برگزیده ها به نمایش درمی آیند.
نیما کیوانی معمار و طراح این ساختمان پیش از این در گفت‌وگو با مهر گفته بود: شاخصه اصلی ساختمان ارسی خانه همان طور که از نامش پیداست، زنده کردن پنجره ارسی به شکل مدرن آن است. به عبارتی می توان این پروژه را نگاهی تازه در نگرش کاربردی به معماری ایرانی دانست. به گفته این معمار ایرانی در طرح این بنا، همچنین به معماری خانه های سنتی ایران به‌ویژه خانه های شهر کاشان و هندسه فضایی و نقش گیاه، آب، نور و قاب بندی و شفافیت در معماری ایرانی توجه ویژه‌ای شده است.